

Motivsamlaren

Årgång 16 Nummer 31 Hösten 2012

Svenska Motivsamlare (SMS)

Swedish Association of Thematic Stamp Collectors

Riksförening inom Sveriges Filatelist-Förbund

***Om bland annat:
Pettson och Findus,
Axel Oxenstierna,
knyppelspetsar***

Tidskrift för tema- och motivfilateli
www.svenskamotivsamlare.se

Svenska Motivsamlare (SMS), "Motivsamlarna"

Plusgiro: 45 45 67 – 9

Ordförande:

Bengt Bengtsson, Snidaregatan 8, 432 43 Varberg.
Tel 0340-611451, e-mail: bengt@bengtsson.org

Vice ordförande:

Harry Berglund, Högtorpsvägen 27, 463 34 Lilla Edet.
Tel 0520-498048, e-mail: lena.harry@tele2.se

Sekreterare:

Tommy Samuelsson, Romsås 113, 523 98 Hökerum.
Tel 0321-51182. e-mail: romsas113@telia.com

Kassör:

Anders Olason, Mistelgatan 1 C, 754 37 Uppsala.
Tel 018-255271. e-mail: anders.olason@comhem.se

Bibliotekarie:

Linda Andréasson, Gläntevägen 6, 422 47 Hisings Backa.
Tel 031-583264. e-mail: andreasson.linda1@gmail.com

Suppleant:

Andreas Tärnholm, Kronvägen 45B, 175 67 Järfälla.
Tel 076-2091889. e-mail: addehandboll@hotmail.com

Revisor: Lars Ivermark och Per Olov Qvist. **Revisorsuppleant:** Bengt-Göran Österdahl.

Adressändringar sänds till kassören Anders Olason

MOTIVSAMLAREN Tidskrift för tema- och motivfilateli

ISSN 2000-7779

Medlemstidskrift för Svenska Motivsamlare (SMS), "Motivsamlarna"

Redaktör och ansvarig utgivare:

Sten-Anders Smeds, Slättervägen 23A, 756 46 Uppsala.
Tel & fax 018-303550, e-mail: sasmeds@swipnet.se

Osignerade artiklar i MOTIVSAMLAREN är redaktionella texter, d.v.s. skrivna av redaktören.

Tidningen utkommer 2 ggr/år (vår och höst). Material till nästa nummer, före 1 februari 2013.

Vid mejlkontakter, ange Motivsamlaren som ärende!

Annonspriser:

Medlemsannonser gratis. Handlarannonser 1/1 sida: 750 kr, 1/2 sida: 400 kr, 1/4 sida 250 kr.

Tryckt hos KPH Trycksaksbolaget AB, Uppsala 2012.

Från redaktören:

I detta nummer av MOTIVSAMLAREN berättar Margareta von Bahr om ett brev från år 1793 ur sitt OPEN-exponat "Spetskompetens", om spetsar och spetsknyppling sid 8-11. Brevet innehåller en beställning på en viss typ av spets och en provbit är bifogad. Således, innehållet är helt privat. Det rent filatelistiska hos brevet är anteckningar om portot, som är ett normalt porto för transportlängden för brevet. Således inget reducerat porto för ett varuprov.

Hur skulle detta brev fungera i ett exponat i motivklassen där det är det filatelistiska, det vill säga det postala, som gäller. Spetsbiten har inget med det postala att göra; brevet hade befordrats i postgången även utan denna provbit. I enlighet med det tämligen stränga motivreglementet skulle således brevet underkännas!

Men om det ändå skulle bli visat? Sannolikt skulle den genomsnittlige jurypersonen tolerera brevet. Det är ju ändå ett trevligt, och gammalt, objekt! Men samma juryperson ska/bör nog påpeka för utställaren att det inte är helt reglementsenligt och att det inte ska vara med i motivexponatet.

Men om brevet skulle vara hundra år yngre? Tvåhundra år yngre? Till exempel fjolårets jultext från moster Agda där hon klagar över att hon inte hunnit knyppla klar spetsen för den planerade julklappen till favoritsysterdottern?

Var dra gränsen? Är äldre icke-filatelistiskt material att föredra framför ett yngre? En jämförelse: skulle en fotbollsdomare tolerera mer regelbrott från de äldre spelarna än från de yngre i samma lag? Knappast, både domare och spelare vet reglerna för rent spel, i teorin åtminstone. Och som sagt, var ska i så fall fotbollsdomaren dra gränsen för tillåtna krokben och knivskärningar?

Med sådana tankar får man vara tacksam för det tämligen detaljerade reglementet för motivklassen. Det ger goda anvisningar för hur en motivsamlare ska handla när det gäller materialet, inte minst när det gäller att inhandla det.

Margareta von Bahr visar här ett mycket gott omdöme när hon föredrar att ställa ut sin "Spetskompetens" i OPEN-klassen, där icke-filatelistiskt material tolereras, ja till och med är önskvärt för variationens skull.

Sten-A.

I detta nummer av MOTIVSAMLAREN:

B. Bengtsson Motiverat, sid 2-4; T. Samuelsson om SAAB J21, sid 5; Katten i Trosa, sid 6; Olle Hellgren till minne, sid 7; M. von Bahr om spetsar, sid 8-11; B.-G. Österdahl om "svenska" poststationer i USA, sid 12-15; S.-A. Smeds om Pettson o Findus, sid 16-17; G. Dahlvig om Axel Oxenstierna, sid 18-27; medlemsannonser, sid 28.

Motiverat

av SMS ordförande Bengt Bengtsson

Jonas Hällström ordförande i FIP:s motivkommission

Jonas Hällström har valts till ny ordförande för den internationella filatelins motivkommission inom FIP, Fédération Internationale de Philatélie. Valet skedde i juni i samband med "World Stamp Championship" i Jakarta, Indonesien. Jonas är den andre svensken någonsin att inneha en sådan roll inom den internationella filatelin. Hans uppgift är att leda det internationella arbetet med att utveckla motivfilatelin i världen de närmaste fyra åren. Tidigare har han varit styrelseledamot i FIP:s motivkommission.

Vi är stolta över att Jonas avancerat till denna position i världsfilatelin och vet att Sverige därmed kan få ett betydande inflytande över utvecklingen. Samtidigt innebär det att svenska motivsamlare liksom tidigare genom honom kommer att ha förstahandsinformation om allt av betydelse för motivfilatelin. Lycka till Jonas!

SMS verksamhet

Vid årsmötet fastställdes SMS verksamhetsplan för det kommande året. Som vanligt innehåller den en rad aktiviteter som förtjänar att redovisas i ett sammanhang för att det klart ska framgå hur värdefullt medlemskapet i SMS är.

Olle Bandhs bortgång förra hösten innebär att vi måste göra vissa förändringar i verksamheten. Ännu är inte alla frågor utklarade och styrelsen hoppas på medlemmarnas engagemang för att fylla det tomrum Olle lämnade efter sig. Jag vill ta tillfället att informera om Olle Bandhs minnesfond, vars medel ska uppmärksamma Olles fina insats i SMS under 35 år. Den innehöll vid årets början 4 057 kronor och ytterligare bidrag är varmt välkomna till SMS Plusgirokonto 45 45 67-9.

Medlemsvärvning

Under 2011 minskade antalet medlemmar med 35, vilket innebär att vi vid årets början var 256 medlemmar. Detta är en vanlig trend i föreningslivet med en sådan minskning, men nu gäller det att ta nya tag. Vi har presenterat oss vid Huddex-utställningen i Huddinge och vid Hallfrim 2012 i Falkenberg, både med personlig närvaro på golvet och med våra nya "vertikala banderoller" (rollups).

Motivsamlaren

Vår tidskrift är nu inne på sin sextonde årgång, och den håller verkligen hög klass i internationell jämförelse! Den har ett mycket läsvärt innehåll tack vare redaktören Sten-Anders Smeds och övriga kunniga skribenter som lägger ned ett idogt arbete på intressanta och genomarbetade artiklar. Motivsamlaren uppskattas mycket och är en viktig fak-

tor för att upprätthålla intresset för ett medlemskap i SMS. Två fullmatade nummer utkommer årligen med 32 till 36 sidor. Vi har utöver färgen även satsat på bättre tryck och därmed bättre bilder.

Biblioteket

En förutsättning för att kunna hantera biblioteket volymmässigt i fortsättningen är att vi minskar omfattningen. Harry Berglund och undertecknad har gjort en rejäl gallring under sommaren och biblioteket är nu flyttat från Varberg till vår nya bibliotekarie Linda Andreasson. Vi har valt att fokusera på aktuell motivintressant litteratur samt stämpel- och helsakskataloger. Utgallrat är tidskrifter, tidskriftsartiklar, ATA:s handböcker och checklistor samt en mängd äldre, helt eller delvis inaktuella böcker. Dessa erbjuder vi nu intresserade medlemmar, se notis på annan plats i detta nummer av Motivsamblaren.

Webb-sidan

Vår hemsida **www.svenskamotivsamblare.se** ska vara vårt ansikte utåt på webben. Där kan vi publicera nyheter, evenemang och redaktionellt material. För att kunna hålla den aktuell behöver vi hjälp av många medlemmar, kontakta webb-redaktören Andreas Tärnholm eller ordföranden och framför dina idéer.

Motivsidorna i SFF Filatelisten

För att nå en så bred publik som möjligt och därmed göra reklam för motivsamlandet och SMS har vi som mål att publicera motivartiklar i SFF-Filatelisten. De utgör en mycket uppskattad läsning bland förbundets medlemmar.

Motivstämpelabonnemang

Abonnemang på utländska motivstämplar har utnyttjats av cirka 170 medlemmar, vilket visar att det verkligen varit uppskattat. Det var Olle Bandh som svarade för denna service, och tyvärr har vi inte fått något gensvar på vår efterlysning av en intresserad medlem som är beredd ta över uppgiften. Ekonomin förutsätts vara helt skild från SMS redovisning. Kontakta ordföranden om du är intresserad eller har någon idé hur vi återupptar verksamheten.

Motivstämpelhandboken

Sten-Anders Smeds och Bengt Bengtsson svarar för forskningen om svenska motivstämplar som nu omfattar alla stämplat fram till idag. Arbetet med del 9 av handboken pågår. Har du intressant information om någon av de senaste årens svenska motivstämplar så tar ordföranden tacksamt emot denna. Senaste delen, del 8, i SMS serie handböcker om svenska motivstämplar omfattar åren 1990-1995 och utkom 2004.

Handbok för open-samlare

För några år sedan gav SMS ut den första delen i en ny handboksserie som behandlar Open-samlandet. Gunnar Dahlvig har sammanfattat historien hur vi i Sverige utvecklat idén med open-samlande och hur open-reglementet ska tolkas. Han visar på bra exem-

pel, både planer och monterade blad ur lyckade exponat. Skriften har 40 sidor i format A4. Denna skrift är även översatt till engelska och har redigerats så att den passar en internationell marknad, även utdragen ur samlingar har samtliga engelsk text. SMS ställer ut skriften vid den internationella litteraturutställningen IPHLA 2012 i Johannes Gutenbergs hemstad Mainz, Tyskland, i november. Du kan som medlem kan skaffa den för att sända som gåva till dina utländska vänner. De svenska och engelska versionerna kostar vardera 120 kronor inklusive porto som kan betalas till SMS Plusgirokonto 45 45 67-9.

Illegala och oseriösa frimärksutgåvor

SFU har 2004 i samarbete med SMS gett ut en liten skrift som heter *Hur man undviker illegala och oseriösa frimärken från hela världen*. Där listas alla länder och områden som drabbats av illegal frimärksutgivning. Därutöver ges rekommendationer hur man undviker frimärksutgåvor från länder med oseriös frimärksutgivning. Det är Bengt Bengtsson står bakom denna översikt, grundad på statistik från tidskriften *Michel Rundschau* och studium av utbudet på Internet. Den är fortfarande högst aktuell. Skriften består av 24 sidor i format A5 och kostar 30 kr inklusive porto. Den kan beställas från SFU Stockholmsdistriktet, Plusgirokonto 27 88 88-3.

Motivsamlarkurs och handbok för enrams motivexponat

I samband med årsmötet i Skövde och den nationella utställningen Hallfrim 2012 i Falkenberg hölls en motivsamlarkurs under ledning av Harry Berglund och Tommy Samuelsson som gick igenom grunderna för hur man bygger upp ett enramsexponat. Grunden för kursen var den handbok SMS utgivit och som baseras på Göran Modéns exponat *Svenska kyrkan*. Författare är Jonas Hällström och Göran Modén. Är du intresserad av att köpa handboken som omfattar 48 sidor i A4-format så kostar den 120 kronor inklusive porto. För SMS Plusgirokonto se ovan.

SMS Stora pris

SMS Stora Pris delas ut till bästa motivexponat vid en nationell eller nordisk frimärksutställning i Sverige. På det inramade diplommet anges tidigare innehavare av SMS Stora Pris. Att på så vis bli upptagen i listan över framstående motivfilatelisterna är en ära som vi hoppas ska stimulera till utställande och framstående motivexponat. Priset erövrades vid Hallfrim 2012 av Tommy Samuelsson med exponatet *Allied fighter aircraft 1939-1945*. Vi framför våra gratulationer!

Regional utställning i Uppsala 2013

Nästa års enda frimärksutställning i Sverige kommer att äga rum i Uppsala den 11-12 oktober. Utställningen är regional vilket innebär att du kan visa ditt nya exponat. Det är dags att börja montera din samling nu!

Andra världskrigets flygplan: SAAB J 21

Tommy Samuelsson

Ett ämne som det skrivits om en del i tidigare nummer av MOTIVSAMLAREN är den svenska privata lokalpostens frimärken. Det är inte utan anledning, för här finns många intressanta motiv som är svåra eller rent av omöjliga att hitta på andra ställen i filatelin.

Ett av många svenska privata lokalpostföretag som var i gång mellan 1945 och 1947 var Linköpings Lokalpost. Företaget började ge ut egna frimärken i mars 1945 och motivet var Folke Filbyter, Carl Milles kända staty på Linköpings torg. Det skulle dröja ända till 1975 innan det motivet dök upp på ett "vanligt" svenskt frimärke. Nästa utgåva kom i juni 1945 och på dessa märken syns tornet på Linköpings domkyrka och ett enmotorigt jaktplan med ett lite ovanligt utseende som flyger förbi: SAAB J 21.

Att det är just detta flygplan som avbildas på Linköpings lokalpostfrimärken 1945 är logiskt, för serietillverkningen av planet startade detta år i före detta AB Svenska Järnvägsverkstädernas Aeroplanavdelnings lokaler i Linköping. ASJA hade 1939 köpts upp av det då relativt nystartade företaget Svenska Aeroplan AB, SAAB, som vid övertagandet också flyttade huvudkontoret från

Trollhättan till Linköping.

SAAB J 21 var ett av flera svenska flygplansprojekt som hade startats efter att andra världskriget brutit ut och det stod klart att möjligheterna att köpa stridsflygplan utomlands var mycket begränsade.

1941 hade man på SAAB påbörjat arbetet med att konstruera ett nytt jaktplan för Flygvapnet. Motorn som kom att användas för projektet var en licensbyggd Daimler Benz DB 605B, samma motor som användes i det välkända tyska jaktplanet Messerschmitt Bf 109.

Eftersom J 21 skulle ha en kraftig beväpning tog man beslutet att placera motorn bakom piloten för att få gott om plats för fyra kulsprutor och en automatkanon i nosen och det gav dessutom piloten bra sikt framåt. Med två bommar bak till och försedd med noshjul så var den övergripande layouten fastställd. På grund av det lite ovanliga utseendet fick i sinom tid J 21 smeknamn som "Tvestjärten" och "SAAB:s fullträff med två bommar".

Efter ett intensivt utvecklingsarbete och tre färdigbyggda provflygplan var det i juli 1943 dags för den första flygningen. Den höll på att sluta illa eftersom startsträckan blev längre än beräknat men trots att landstället slog i ett staket i slutet av banan kunde provflygaren Claes Smith genomföra en lyckad landning.

Att SAAB ofta legat i framkant

vad gäller tekniska lösningar märktes redan på en så tidig konstruktion som J 21. Efter som piloten riskerade att dras in i propellern vid ett eventuellt fallskärms-hopp försågs både prototyp och serieflygplan med katapultstol, vilket inte var vanligt vid den här tiden. Planet försågs också med en kylare i lättmetall, något som bara tyska plan tidigare varit utrustade med.

Leveranserna av den första serien J 21:or till Flygvapnet inleddes i december 1945 så även om planet utvecklades under kriget så kom det alltså att användas först efter dess slut. J 21 kom att tjänstgöra på svenska flygflottiljer fram till 1953 och då även i rollen som attackflygplan. Trots en toppfart på 640 km/h blev det snabbt föråldrat när propeller-epoken gick mot sitt slut för att övergå i jetåldern. För att ge Flygvapnet erfarenhet och kunskap om jetflygplan byggdes ett antal J 21 om till jetdrift och utrustades med en engelsk De Havilland Goblin motor. Som jetplan användes J 21 mellan 1949 och 1957 och det är förmodligen unikt att samma flygplanstyp serieproducerats för både kolvmotor- och jetmotordrift.

Lokalpostfrimärkena från Linköping med SAAB J 21 utgavs i flera olika valörer, färger och tandningsvarianter och vill man läsa mer om dem samt om Linköpings lokalposts verksamhet finns det mycket att hämta i SFF:s handbok "Post och järnvägar i Östergötland".

Om Melanderska gården och den utsläppta katten i Trosa

I förra numret av MOTIVSAMLAREN (nr 30, sid. 12) ställdes frågan om hur den Melanderska gården i Trosa egentligen är vänd. Arne Karlsson meddelar att han lyckats få veta från Ture Petersson, ordförande i Trosa Hembygdsförening, att det är litografin (upptill i bilden) som är spegelvänd.

Tydligen spegelvände Reinhold Ljunggren så ibland sina litografier.

Melanderska gården finns med adress Västra Långgatan 38 i Trosa.

När bilden användes för en helsak, brevkort bKe 49, "Vinter i Trosa" (nedtill i bilden) tryckte man motivet rättvänt så som man ser det i verkligheten.

Arne Karlsson nämner att han dessutom har en minnesbild av att Postmuseums fotograf Yngve Hellström någon gång nämnt att man tyckte att en tom yta borde fyllas ut med något och att man i samråd med konstnären placerade in en katt.

Så här har vi en äkta postalt tillkommen katt!

SMS skänker bort utgallrad motivlitteratur

I samband med flyttning av vårt bibliotek har vi gjort en omfattande gallring av beståndet. Det som gallrats ut är företrädesvis tidskriftsårgångar, ATA:s handböcker och checklistor, tidskriftsartiklar och inte helt aktuella böcker. Det finns något från flertalet motivområden. För motivsamlaren finns det mycket värdefull information även i dessa äldre titlar.

Är du intresserad så skicka ett mejl så sänder vi en förteckning över samtliga utgallrade titlar, 14 sidor. Om du ringer får du kostnadsfritt kopior av de områden du är intresserad av. Villkoren är att du betalar portokostnaden för att skicka litteraturen, eller hämtar i Varberg. Är flera intresserade av samma titel kommer vi att meddela de berörda och ge möjlighet till budgivning.

Anmäl ditt intresse senast den 31 december till Bengt Bengtsson, e-post bengt@bengtsson.org eller tel. 070-585 07 49.

Olle Hellgren till minne

Vid årsmötet i Skövde nåddes vi av budet att Nils-Olov Hellgren nyligen avlidit. Nils-Olov, Olle kallad, var född 1925, veterinär, konst- och frimärksintresserad. Han deltog i arbetet med SMS motivstämpelforskning och fungerade som SMS sekreterare åren 1991-94.

Olle motivsamlade sitt yrkesområde och han ställde ut sitt exponat om veterinärmedicin nationellt och internationellt mellan 1976 och 1994. Han belönades bl.a. med stor vermeilmedalj vid de internationella utställningarna India 89, Bulgaria 89 och Genova 92.

Samtidigt som Olle ställde ut sitt exponat hade vi då även en annan veterinärmedicinare, Ingvar Bjurström, och två utställare med samma område hade sina för- och nackdelar. En fördel i att de kunde uppmuntra varandra. En nackdel visade sig vid Stockholmia 86 där bägges exponat hängde bredvid varandra så juryn fick "onödig" hjälp att kunna jämföra. Efter detta kom Olle och Ingvar överens om att inte visa sina exponat samtidigt, så att de inte behövde tävla mot varandra.

Han var juryman regionalt från 1985 och nationellt från 1988. 1995 var han ordförande i juryn för Nordia Open i Malmö.

1985 var Olle en av initiativtagarna till *Motivfilatelisterna i Skaraborg*, en regional förening anknuten till SMS. Han blev dess förste ordförande och kvarstod på den posten till 1997. Föreningen anordnade bl.a. välbesökta motivsamlardagar i Falköping som vid flera tillfällen kombinerades med SMS årsmöte.

Med ålderns rätt deltog inte Olle i SMS verksamhet de sista åren, men vi minns honom som en vänsäll god kamrat i styrelsearbetet i SMS. Frid över hans minne!

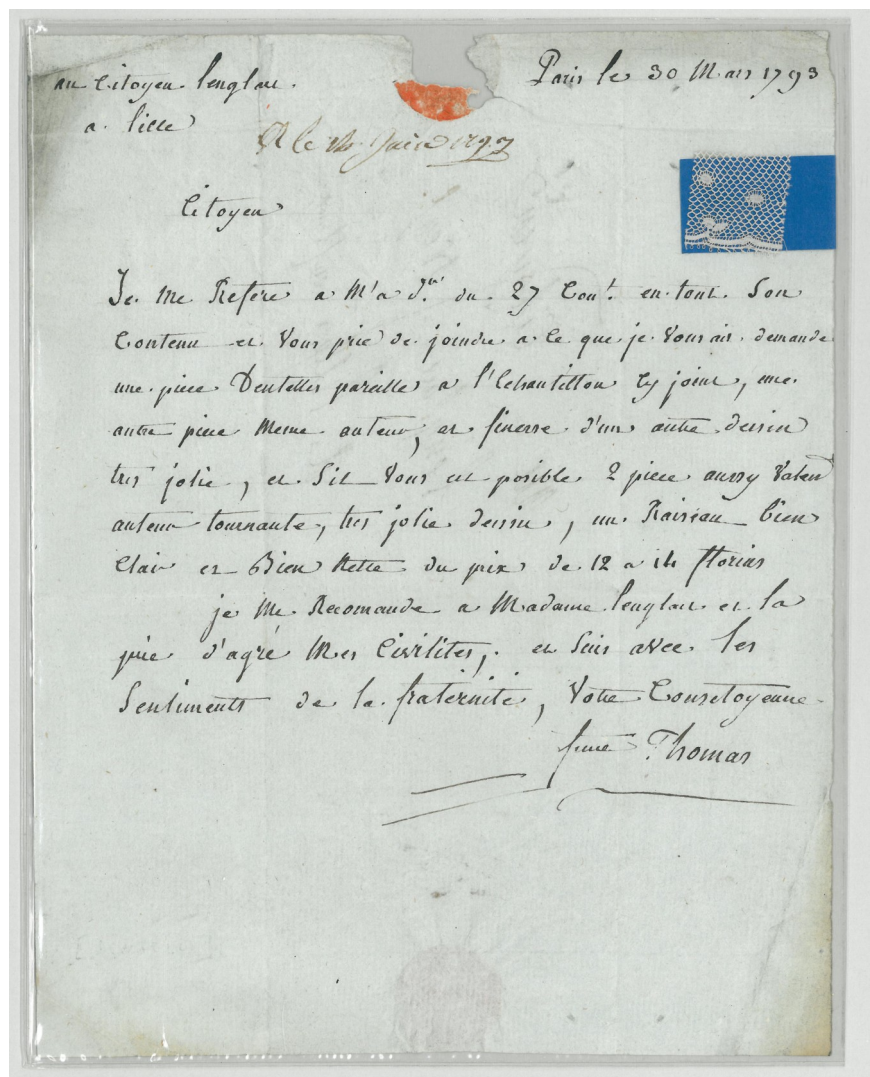
Bengt Bengtsson och Sten-Anders Smeds

Madame Thomas i Paris skrev den 30 maj 1793 ett brev till Madame Lenglace i Lille, en liten stad i norra delen av Frankrike. Hennes ärende var att komplettera en tidigare beställning av knypplad spets. För att inga missförstånd skulle uppstå bifogade Madame Thomas en liten provbit av spetsen i fråga och fäste den i brevet med en knappnål. Trots att det är mer än två hundra år sedan sitter den lilla provbiten kvar.

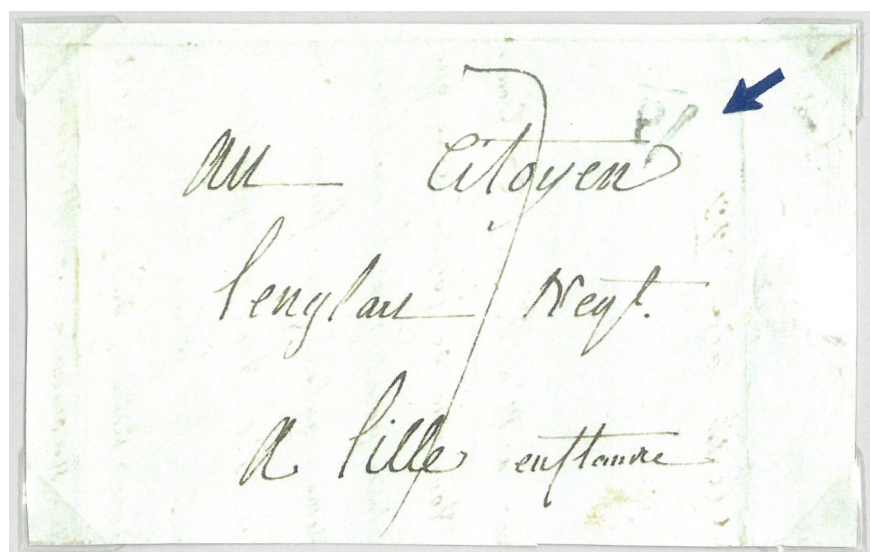
Madame Thomas ber dessutom att få köpa en spets kallad "Reseau" och påpekar att denna skall knypplas i det tunnaste garn som kan uppbringas. Dock får kostnaden inte överskrida 14 "florias" (sannolikt floriner då francs infördes som enda fransk valuta två år senare). Brevet är troligen skrivet med gåspenna med en vacker driven handstil.

Försändelsen är skickad som ett obetalt inrikes brev. Frankeringen på framsidan visar att det har taxerats för 7 sous vid ankomsten till Lille. Avgiften är beräknad på ett avstånd på 30-40 lieus (1 lieu = 4,55 km). Denna portotaxa användes från 1 jan. 1792 fram till 20 jan. 1795.

Varför är jag då så intresserad av ett gammalt brev, som skrevs i slutet av 1700-talet? Jo, det är ett objekt

Bit av önskad spets i övre högra hörnet (med blått underlag)

Handskriven sjua visar att brevet taxerats för 7 sous. Stämpel P/ vid pilen; brevet är obetalt

som passar alldeles utmärkt i mitt OPEN-exponat, som heter "Spetskompetens" och behandlar spetsens historia från 1500-talet och fram till våra dagar.

Vad är då spets? Enligt uppslagsboken betraktas en genombruten dekorativ textil, tillverkad av en eller flera trådar som spets. I vår tid, är det oftast en liten detalj, som kan ge en känsla av lyx och flärd. Spetsen har aldrig haft något annat syfte än att försköna de kläder vi bär. Numera väcker den inte någon speciell uppmärksamhet. Annat var det förr i tiden!

Före 1850-talet gjordes all spets för hand med många olika tekniker. Den kunde vara sydd, knypplad, knuten, flätad, vävd, virkad eller stickad. De sydda och de knypplade spetsarna har haft störst anseende och kallas ofta "äkta spetsar". Numera är så gott som all spets maskinellt tillverkad i textilfabriker.

Mitt exponat handlar i huvudsak om knypplad spets, som tillverkas med hjälp av en knypeldyna. De kan ha olika utseenden i olika länder, se frimärkena.

Knyppling av spetsar är känd sedan början av 1500-talet och tekniken torde ha uppfunnits i Flandern eller Italien.

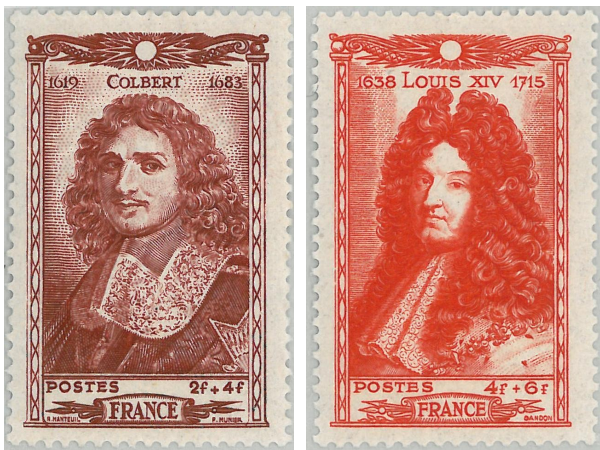
Under 1600- och 1700-talet spred sig en formlig "spetsfeber" i dåtidens Europa. Alla ville bära spets. Det var en statussymbol, som visade vilken social och ekonomisk ställning man hade. Adeln, hovets och kyrkans alla funktionärer smyckade

sig överdådigt i spets. Det var främst i Flandern med bland annat Bryssel och i Italien med bland annat Venedig och Florens där man kunde producera spetsar av den kvalitet som dög för överklassen. Stora mängder exporterades till övriga Europa. Spets var en lyxvara som betingade skyhöga priser. Kostnaderna blev så stora att de satte avtryck i statskassorna.

Många "överflödsförordningar" infördes därför under olika perioder i de spetsimporterande staterna, inklusive Sverige. De reglerade i detalj hur mycket spets som var och en fick bära, beroende på vilken samhällsklass man tillhörde. Framför allt förbjöds all import. Detta gällde naturligtvis inte hovet och kyrkan, som var de största konsumenterna av denna lyxvara.

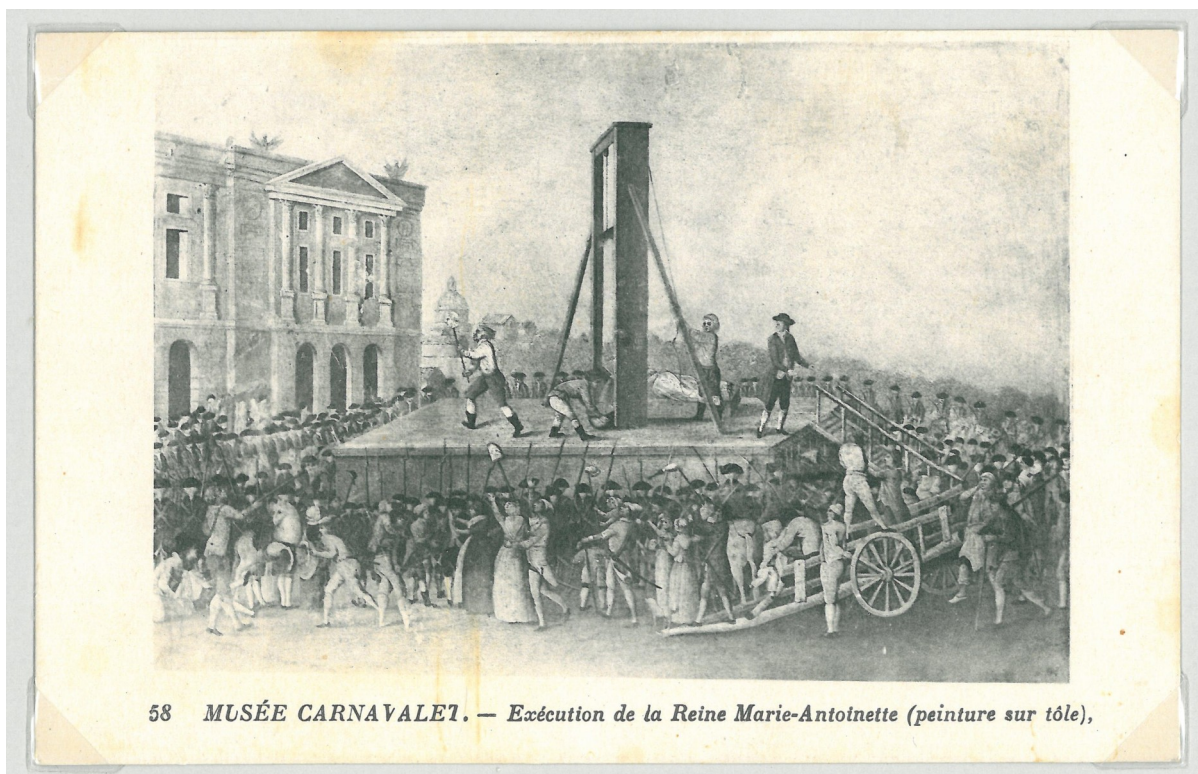
Jean Baptiste Colbert, främste minister hos Ludvig XIV i Frankrike på 1600-talet, insåg snart att det inte var tillräckligt med "överflödsförordningar". Han kunde inte stillatigande åse hur pengar rann ut ur landet. För att göra Frankrike till en "spetsnation av rang", lockade han därför skickliga spetsknypplerskor och spetssoömmerskor från Italien och Flandern att bosätta sig i Frankrike. De fick bli lärare för flickor och unga kvinnor i klosterekolor över hela landet.

Jean Baptiste Colbert och kung Ludvig XIV i tidstypiska spetskragar

tade i fängelse och i värsta fall avrättas". Skadan var emellertid redan skedd. Den franska spetsen gjorde sitt segertåg över Europa.

År 1789 bröt den franska revolutionen ut. Brevet, som inleder denna betraktelse, är skrivet fyra år senare. Titulaturen, "citoyen" (medborgare/medborgarinna) visar att Madame Thomas i Paris hade anpassat sig till tidens anda med frihet, jämlikhet och broderskap. Man kan undra vem denna spets beställdes till. Kanske tillhörde Madame Thomas något av de handelshus för spets, som Colbert inrättat över 100 år tidigare? Då kunde spetsen vara ämnad för export. Kanske var det fortfarande tillåtet att producera spetsar för försäljning utomlands? Att någon fransman oavsett social ställning vågade bära spets, denna symbol för överklassens lyx och flärd, vid denna tidpunkt är nog svårt att tänka sig. Alla känner väl till drottning Marie-Antoinettes grymma död i giljotinen senare på hösten

58 MUSÉE CARNAVALE7. — Exécution de la Reine Marie-Antoinette (peinture sur toile),

Vykort med avrättningen av drottning Marie-Antoinette

samma år. Även några spetsknypplerskor avrättades då man tyckte att de allt för mycket hade bidragit till det kungliga överdådet!

Men historien upprepar sig. Den nya överklassen, som växte fram efter revolutionen, ville också visa sin storhet med lyx och extravaganser. När Napoleon Bonaparte blev kejsare år 1804 försökte han återupprätta de spillror som fanns kvar av spetsindustrin. Tyvärr lyckades aldrig fransk spetsproduktion återta den framstående ställning i Europa som den en gång hade.

Hur gick det sedan för Madame Thomas i Paris? Kanske var detta hennes sista beställning.

Samhällets spetsar i kvinnornas knypplade spetsar!

Grundläggande information på CD-ROM

SMS brittiska systerorganisation BTA, British Thematic Association har gett ut en CD-ROM med motivsamlandets grunder: Introduction to Thematic Collecting.

Texten, av Margaret Morris, Grand Old Lady i Skottlands och Storbritanniens motivfilateli, är skriven mer för samlaren än för utställaren. Den ger idéer och handledning till dig som funderar på en samling eller redan har en som du vill utveckla. Margaret Morris skrev redan 1977 en bok "Thematic Stamp Collecting", vilket borgar för erfarenhet och kunskap. Denna nya CD-ROM torde vara en utveckling av hennes bok "An introduction to thematic collecting" från år 1998.

Kapitelrubriker är inledning, vad är tematiskt samlande, att välja temat, samlande av material, samlande av information, få ihop alltsammans, utställningar och tävlingar, sluttnar, förslag till mer läsning, kontaktadresser och slutligen "möt experterna".

Denna CD kan köpas från BTA för 3.50 GBP,
eller 4.50 EUR, enklast med paypal,
Wendy Buckle,
wendybuckle@btinternet.com
87 Victoria Road, Bournemouth, BH1 4RS, UK.

Poststationer i USA uppkallade efter Sverige och svenskar (Del 4)

Av Bengt-Göran Österdahl

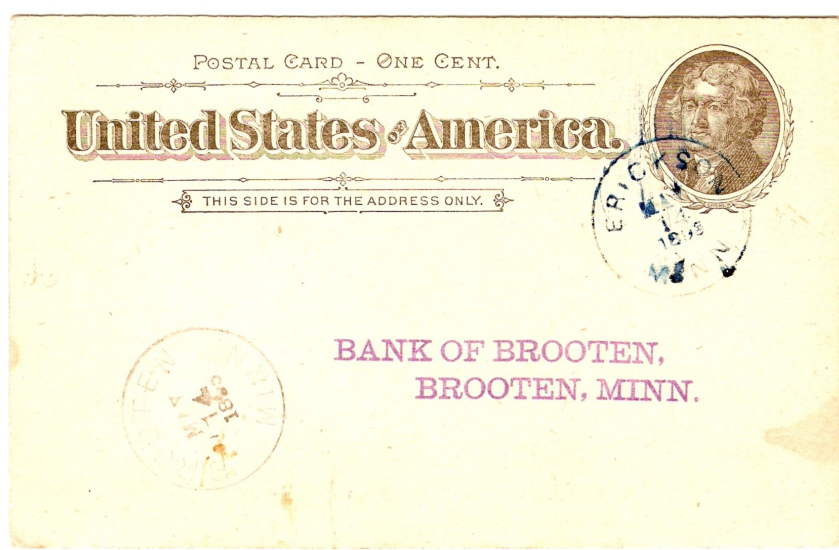
Summary: *There are many post offices with Swedish place-names in the United States. A majority of them received the same name as the town or community, where it was located. The place-name of the first settlement was often given by Swedish immigrants. There are also post offices with name of the first postmaster, or given by American official bodies. Here is presented some post offices in the state of Minnesota, illustrated with letters, postcards and postal cards. This is part 4 - the first three parts were published in Motivsamlaren No. 28, 29 and 30.*

Minnesota

Det har funnits 73 poststationer i Minnesota med namn som har uppkallats efter Sverige och svenskar. Varav 16 fortfarande är öppna. Här presenteras endast elva av samtliga 73 poststationer.

Erickson i Pope County är ett postkontor i samhället Lake Johanna. Den första och enda postmästaren var Peter Erickson, som även gav posten sitt namn.

Posten öppnades 1884 och stängdes efter fjorton år 1898.

Brevkort till Brooten, Minn., stämplat med blå ERICKSON, MINN., MAY 14, 1895. Inrikes porto brevkort: 1c 12 maj 1873 – 1 november 1917.

Malmo i Aitkin County är ett samhälle som växte upp un-

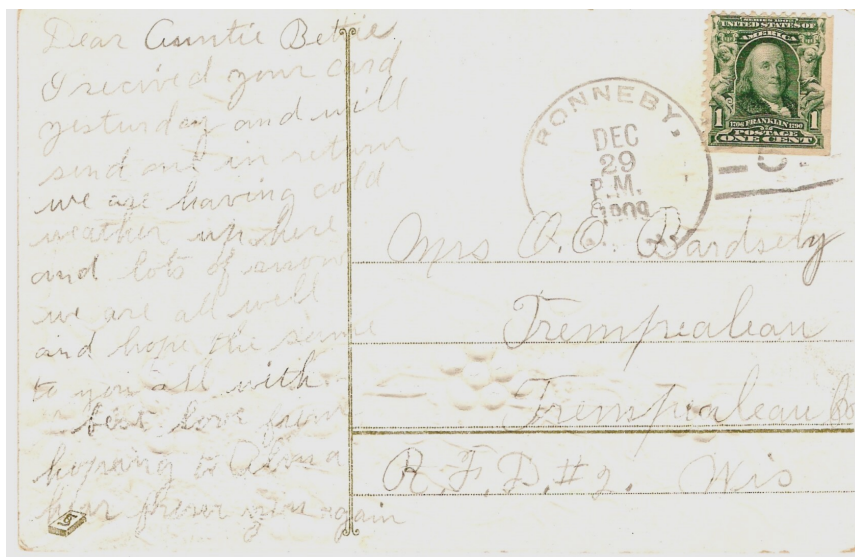
der 1880-talet. De första bosättarna var svenskar, varav många kom från Skåne.

Ett postkontor öppnades den 23 maj 1889 som fick namnet Malmö, efter den svenska staden Malmö, på förslag av en av bosättarna N. P. Burman – som inte kom från Skåne. Posten stängdes den 31 juli 1954.

Ronneby i Benton County är ett samhälle som befolkades av svenska bosättare omkring 1891. Samhället kallades först St. Francis. Men då ett postkontor öppnades den 15 november 1897 kunde det inte

Vykort till Minneapolis, Minn., stämplat MALMO, MINN., NOV 8 P.M., 1911. Inrikes porto vykort: 1c, 1 juli 1898 – 1 november 1917

Vykort till Trempealeau, Wis., stämplat RONNEBY, MINN, DEC 29 P.M. 1909. Inrikes porto vykort: 1c, 1 juli 1898 – 1 november 1917.

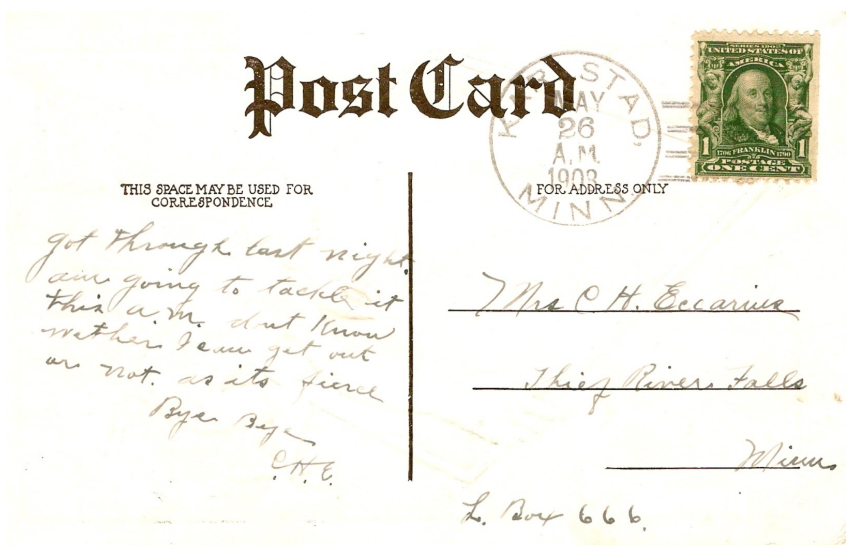
heta St. Francis då det redan fanns ett postkontor med det namnet i Minnesota. Peter O. Linquist föreslog då namnet Ronneby, som var hans födelsestad i Blekinge - vilket accepterades.

Postkontoret lades ned 1973 – då bodde inte fler än 50 personer i Ronneby.

Freedhem i Morrison County är ett litet samhälle som grundades av svenskar. De första svenskarna bosatte sig här

Vykort till Pierz, Minn., stämplat FREEDHEM, MINN, MAR 17, 1910. Inrikes porto vykort: 1c, 1 juli 1898 – 1 november 1917.

Vykort till Thief River Falls, Minn., stämplat KARLSTAD, MINN, MAY 26 A.M. 1903. Inrikes porto vykort: 1c, 1 juli 1898 – 1 november 1917.

1897. Efter hand kom fler svenskar, de flesta från Östergötland och Småland. De kallade sin bosättning Fridhem. Då ett postkontor öppnades den 20 juni 1902 fick det namnet Freedhem – en angliciserad stavning av Fridhem. Den första postmästaren blev Theodor Olson.

Postkontoret lades ned den 15 november 1910.

Karlstad är en liten stad i Kittson County. Carl August Carlson, född 1854 i Sverige,

flyttade hit 1883, och anlade en gård. Han sålde gården till Soo Line då järnvägen anlände till hans mark 1904. Runt järnvägen växte sedan en stad upp, som bildades den 28 augusti 1905, och då döptes till Karlstad.

Den 7 december 1904 öppnades ett postkontor med namnet Klingville. Men namnet ändrades den 23 mars 1905 till Karlstad efter Karlstad i Sverige.

Postkontoret finns fortfarande kvar.

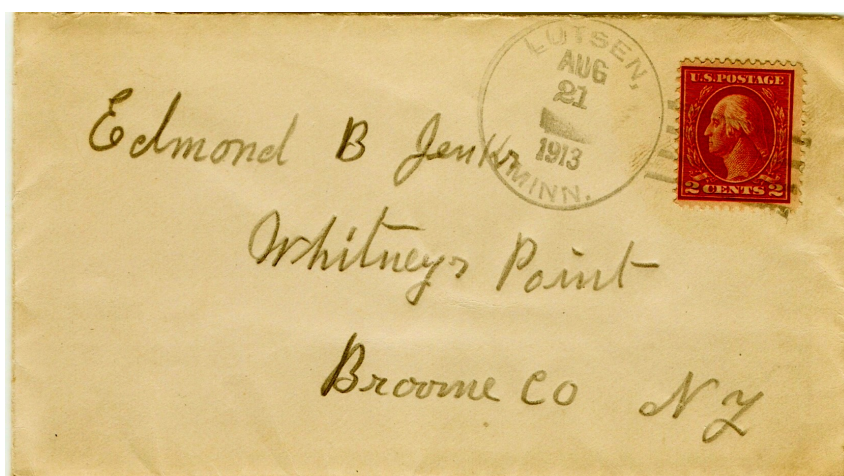
Ericsburg är ett samhälle i Koochiching County som är uppkallat efter fastighetsmäklaren Erik Franson. Han byggde här ett sågverk 1907 och köpte upp den första bosättarens lantgård och anlade samhället.

Ett postkontor öppnades den 17 juli 1907 med Erik Fransons bror Gust Franson som första postmästare.

Posten ersattes 1966 med en s.k. Rural Post Station ("lantpostkontor").

Brev till St. Louis, Mo., stämplat ERICSBURG MINN., FEB XX PM, 1932. Inrikes brev: 2c per oz. 1 juli 1919 – 5 juli 1932.

Inrikes brev till Whitney's Point, NJ, stämplat LUTSEN, MINN. AUG 21, 1913. Inrikes brev: 2c per oz. 1 juli 1885 – 1 november 1917.

Lutsen är en kommun i Cook County. Namnet föreslogs av Carl A. A. Nelson för att minnas Gustav II Adolfs död vid slaget vid Lützen den 6 november 1932.

Namnet är något förvrängt beroende på att tyska *ü* inte accepterades.

Lutsen är idag en rekreationsort för skidåkning.

Ett postkontor öppnade den 11 juni 1890 med Carl A.A. Nelson som första postmästare.

Postkontoret finns fortfarande kvar än idag.

Brev till Minneapolis 7, Minn., stämplat SVEA MINN., JUN 14 A.M. 1948. Överfrankerat med 2c på grund av 5c jubileumsfrimärke!

Inrikes porto brev: 3c per 1 oz. 6 juli 1932 - 31 juli 1958.

Svea är en by i Kandiyohi County. Namnet är en kvinnlig personifikation av Sverige, som ursprungligen användes av den lokala svenska lutherska församlingen som bildades 1870.

De tidigaste bosättarna var Peter Ekberg och hans hustru som anlände 1867. De flyttade senare tillbaka till Sverige.

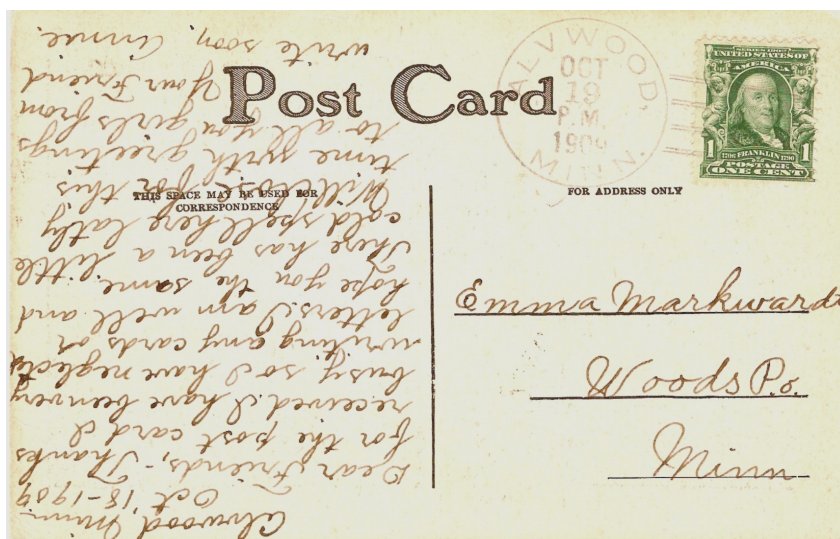
Namnet Svea accepterades både för samhället och postkontoret som öppnade den 15 juni 1891 med Nils N. Nilsson som postmästare.

Posten stängde 1992.

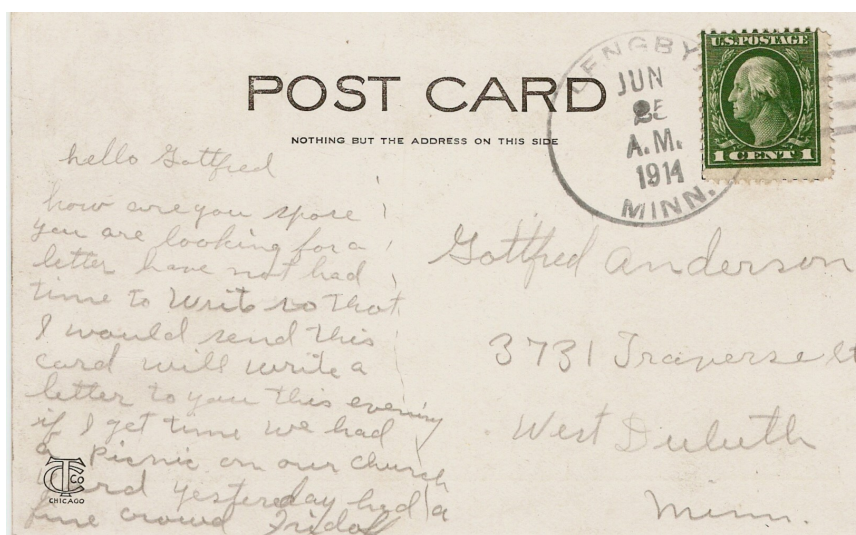
Alvwood är ett samhälle i Itasca County. Namnet är en språklig hybrid av det svenska ordet älv och det engelska ordet wood (skog), dvs. älv-skogen eller skogen vid älven.

Bosättningen i området började 1898, och var i huvudsak svenskar från Minneapolis.

Ett postkontor öppnades den 4 juni 1904, men det stängdes redan den 15 juni 1920. Postkontoret öppnades åter den 22 november 1930, för att sedan stängas för gott 1974.

Vykort till Woods, Minn., stämplat Alvwood, MINN. OCT 19 P.M. 1909.
Inrikes porto vykort: 1c, 1 juli 1898 – 1 november 1917.

Vykort till West Duluth, Minn., stämplat Lengby, Minn., JUN 25 A.M. 1914. Inrikes porto vykort: 1c, 1 juli 1898 – 1 november 1917.

Lengby är en liten by i Polk County. Två svenskar var de första som slog sig ner här 1883. Ett postkontor med namnet Columbia var öppet under 1890-1897. Då järnvägen kom ändrades namnet på posten den 2 juli 1898 till Lengby. Namnet är en förvrängning av Lindby efter en av de första bosättarna – Lindahl.

Posten är öppen än idag, trots att endast cirka 70 personer bor här.

Brevkort till Chicago, Ill., stämplat Vasa, Minn., JUN 9 A.M. 1941.
Inrikes porto brevkort: 1c, 1 juli 1919 – 1 januari 1952.

Om Pettson och Findus

Sten-Anders Smeds

Sedan 1984 har Sven Nordqvist glatt stora och små barn med sina böcker om den klurige gubben Pettson som lever med sin katt Findus och några höns i en gård ute på landet. I huset bor även mucklorna, små figurer som katten Findus men inte Pettson själv kan se och tala med. För Pettson är Findus mer som ett barn som gillar att busa och leka än enbart en katt och Sven Nordqvist låter Findus springa omkring på bakbenen som en människa.

Böckerna har gett upphov till filmer och även datorspel. Televisionens julkalender "Tomtemaskinen" 1993 handlade om Pettson och Findus.

Findus förekommer på ett julfrimärke från 1991 och Pettson och Findus finns även på minnespoststämplor. Det är stockholmsdistriktet av SFU, Sveriges Frimärksungdom, som förtjänstfullt dokumenterar barnboks- och seriefigurer på sina utställningsstämplor.

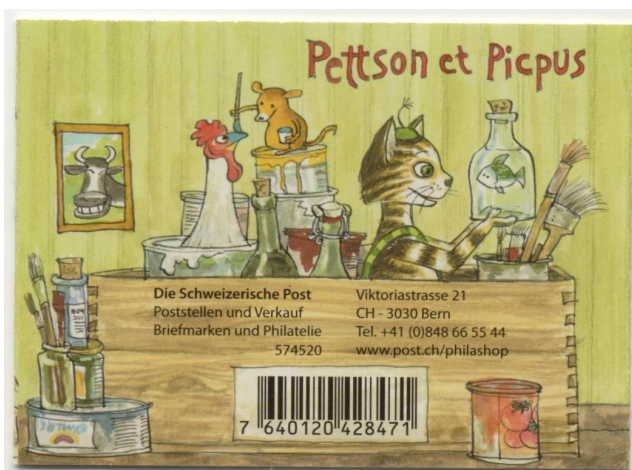
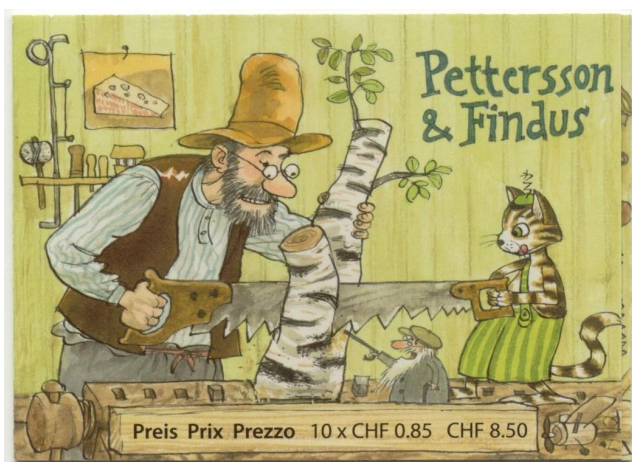

Böckerna och filmerna finns översatta till många andra språk. Av någon anledning är Pettson och Findus mycket populära, ja har rent av kultstatus i Schweiz. Kan man ana en förträngd längtan efter ett bohemiskt liv på landet i folksjälen hos de välordnade schweizarna?

År 2011 gav den schweiziska posten således ut ett frimärke (med förstadagsstämpel), frimärkshäfte och dessutom ett brevkort, en helsak. Frimärket och brevkortets valörstämpel visar Findus som tillverkar äkta närproducerad schweizerost.

I den franska versionen har Findus bytt namn till Picpus, medan tyskarna kallar Pettson för Pettersson. Gubben Pettson heter egentligen Pettersson, men Findus kallar honom Pettson. Att tyskarna trots detta behållit namnet Pettersson kan möjligen bero på att namnet Pettson skulle bli stavat Petzon men "petzen" är tyska ordet för att skvallra. Man vill kanske undvika en sådan koppling till skvallerbyttor (Petzer manlig sådan, Petze kvinnlig dito). Pettson löper inte omkring med skvaller, snarare är det hans grannar, gubben Gustavsson och fru Andersson, som förundrar sig över Pettsons och Findus funderingar och åtgärder.

Häftesomslag, framsida med tyska *Pettersson & Findus* (uppe vänster), baksida med franska *Pettson et Picpus* (nere vänster). Postkort bildbaksida (till höger)

Andra översättningar ger dem andra namn. I den finskspråkiga versionen är det tydligen Findus som betraktas som huvudpersonen. Den randiga katten har fått namnet Viiru (strimma, rand) så de finskspråkiga böckerna handlar om "Viiru ja Pesonen", "Strimmis och Pesonen". Det kan nämnas att Findus vore ett omöjligt namn i finskan där ljuden f och nd saknas, och u för svenskans underbara u-ljud, som även saknas i många andra språk, uttalas o, ond. Vintus? Eller Vinttu? Men så länge inte Viiru-katten hedras på finländskt frimärke är detta något som en motivsamlare av svensk litteratur, Sveriges litteratur eller ens svensk konst inte behöver bekymra sig över.

Olof Palme på stämpel

I tyska Hiddenhausen har en skola fått namn efter Olof Palme. Skolan firade sitt 25-årsjubileum i vintras så han får pryda en minnespoststämpel som användes vid en samlardag den 22 januari 2012. Det är möjligt att man så här i efterhand kan få tag i stämpeln från arrangören, Briefmarkengilde Wittekind Herford e.V., DE-32120 Hiddenhausen (Tyskland).

Skriv ett artigt brev, och fråga vad den kostar. Glöm inte svarsporto!

Axel Oxenstierna

Gunnar Dahlvig

Sveriges störste civilist, enligt E. G. Geijer

Axel Oxenstierna (1583-1654) vid 43 års ålder, porträtt: J.H. Elbfas. Postmusei postkort

Släkten Oxenstierna är en av Sveriges äldsta adelsätter och den förste som kan beläggas att ha fört det vapen som sedermera gav Oxenstiernorna deras namn, var Gjurd Nilsson (död 1312) i Långserum i Småland. Svenskt namnbruk vid denna tid bestod av ett förnamn och ett patronymikon (= faderns förnamn + son eller dotter). Frälset hade alltså ett ättevapen men hade långt fram i tiden endast sonnamn. Så småningom lade man till ett släktnamn, som då i allmänhet kopplades till ättevapnets utformning. Oxenstiernas vapensköld bestod av en **oxpanna** och namnet

med fram till 1600-talet (jämför Karl Knutsson Bonde och Gustaf Eriksson Vasa) och försvann ungefär med Axel Oxenstiernas generation.

blev en försvenskning(?) av det tyska ordet för detta (Oxenstirn). Patronymikon hängde

Axel Oxenstierna föddes 1583 på Fånö men redan året därpå blev fadern Gustaf utsedd till ståthållare på slottet i **Reval/Tallinn** i Estland, och Axel tillbringade de följande fyra åren där. Som 16-åring skickades han till Tyskland för universitetsstudier och under fyra år studerade han i tur och ordning vid universiteten i Rostock, **Wittenberg** och Jena.

Med den tidens måttstock var den hemvändande 20-åringen synnerligen välutbildad och **kung Karl IX**, förstod snabbt att utnyttja honom i rikets tjänst. Redan 1606 ledde han som 23-åring en diplomatisk delegation till Tyskland.

1608 gifte sig Axel med Anna Bååt, som med sig i boet hade Tidö slott, vilket fortsättningsvis blev parets bostad. 1609 utnämndes Axel till riksråd, en titel som han skulle inneha till sin död 45 år senare. Samma år återkom han till Reval, nu

Karl IX grundade Karlstad där han står staty

som kungligt ombud vid förhandlingar om stadens privilegier.

Sverige var i krig med Polen sedan Sigismund blivit avsatt som svensk kung och var dessutom inblandat i "den stora oredan" i Ryssland genom **Jacob de la Gardie**, som så när hade fått Karl IX:s andre son **Karl Filip**, vald till rysk tsar. Kriget mot Polen fördes i Baltikum men gick på sparlåga med ideliga vapenstillestånd. I Ryssland valdes **Mikael Romanov**, till tsar och när ryssarna ville ha tillbaka de av de la Gardie besatta delarna Novgorod och Kexholm var Sverige de facto även i krig med Ryssland. Och till råga på eländet förklarade Danmark krig i april 1611 och strax därefter dog kungen Karl IX i oktober samma år.

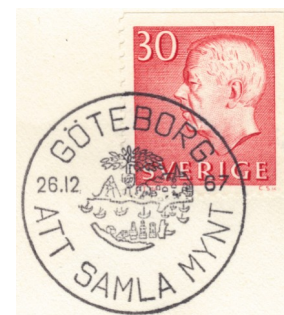
Prins Karl Filip i Filipstads stadsvapen. Jacob de la Gardie, uppe till vänster och Mikael Romanov, nere till vänster

Rikskanslern

Den endast 17-årige **Gustav Adolf** ärvde inte bara kungakronan utan också tre krig och med armé och finanser i ett eländigt tillstånd. Dessutom var en stor del av högadeln avogt inställd till kungafamiljen sedan Karl IX låtit avrätta ett antal av dess representanter vid Linköpings blodbad. Den unge kungen lyckades få adeln på sin sida genom sin kungaförsäkran, vilken till stora delar var författad av Axel Oxenstierna. Med kriget var det värre och särskilt det mot Danmark. Danskarna erövrade två av Sveriges viktigaste försvars- och handelspunkter, **Kalmar**, och **Älvsborg**, och såväl den danska armén som flottan visade sig överlägsna sina svenska motsvarigheter.

År 1612 utsåg kungen Axel Oxenstierna till rikskansler och därmed kan man säga att reformeringen och moderniseringen av Sverige började. Med en 17-årig regent och en 28-årig "premiärminister" torde Sverige varken förr eller senare ha haft en yngre statsledning. Den bestod av två synnerligen kompetenta personer som dessutom på ett lyckosamt sätt kompletterade varandra – det finns flera varianter på historien om hur "hans majestäts hetta" och kanslerns "kyla" samverkade. Oxenstiernas första stora uppgift blev

Älvsborgs fästning på 1600-talet, södra sidan av Göta älv. Bild efter mynt, dubbelriksdalern av år 1610.

Stenen till minne av freden i Knäred

dock att genomföra fredsförhandlingarna med Danmark som tog sin början i **Knäred** hösten 1613.

Oxenstiernas utgångsläge var ju allt annat än lysande och den danske kungen Christian IV hade tänkt sig att behålla Älvsborg, som ju var Sveriges enda fönster mot Västerhavet, varigenom hela den svenska handeln skulle tvingas genom Öresund och den danska tullen där. Oxenstierna lyckades dock att dels få de svenska fartygen i Öresund befriade från tullen och dels att få möjlighet att "köpa tillbaka" Älvsborg till ett pris av 1 miljon riksdaler, ett oerhört belopp på den tiden. Beloppet skulle betalas i fyra poster med början 1616 och sedan en betalning per år. Christian, som var väl medveten om det finansiella läget i Sverige, räknade med att Sverige möjligen skulle klara av en eller ett par delbetalningar men inte alla, varför han dels skulle få en del av beloppet men ändå kunna behålla Älvsborg.

Med stora uttaxeringar, även från adeln, som normalt var skattebefriad, och med lån från Holland, som också ville slippa Öresundstullen, lyckades Sverige till Christians stora förvåning och besvikelse betala av i rätt tid

Problemet att skaffa fram medel till ständiga krig kom att bli signifikativt för hela Oxenstiernas ämbetsutövning, vilket tvingade honom att helt revidera det svenska skatte- och tullväsendet. För att förbättra och säkerställa skatteuppbörden lades ansvaret för denna på ståthållarna som hade att ta upp skatter och tullar från de olika fogdarna och dessutom föra noggranna böcker över beloppen. Dessa räkenskaper skulle tre gånger om året inlevereras till Stockholm. Ståthållarna började kallas landshövdingar och vi hade ett embryo till det som 1634 officiellt blev länsstyrelser. 1628 gavs **Anders Bure** uppdraget att kartlägga landets alla landskap, socknar och byar för att man skulle få ett säkrare underlag för beskattningen. Därmed lades också grunden för Lantmäteriverket.

Karta av Anders Bure (Andreas Bureus)

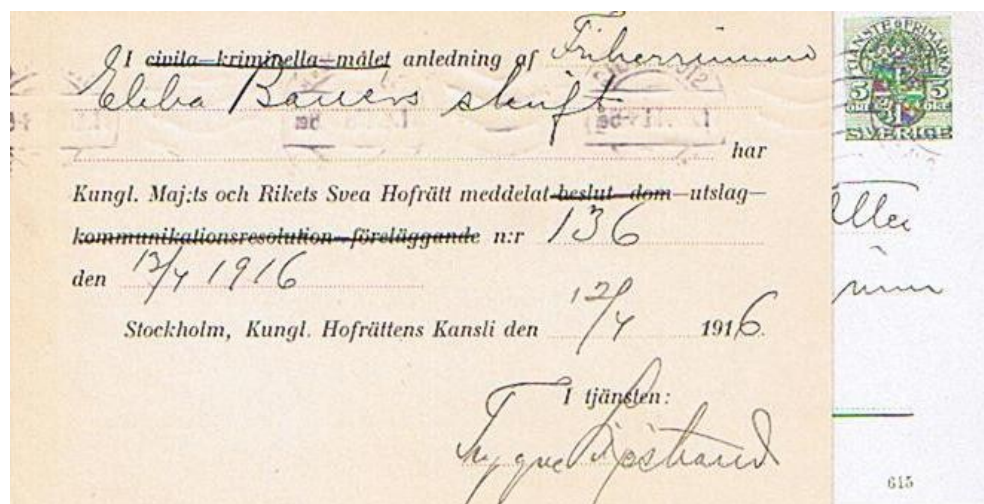
Med Älvsborgs lösen betald, fred med Ryssland (Stolbova 1617) och stillestånd med Polen, blev det tid och pengar över till reformer. 1617 utarbetade Oxenstierna Sveriges första Riksdagsordning, i vilken **de fyra stånden** adel, präster, borgare och bönder stadfästes liksom deras rättigheter och skyldigheter. Men redan dessförinnan hade 1614 på rikskanslerns initiativ **Svea hovrätt** upprättats med ändamål att avlasta kungen från en mängd rättsfall. Utfallet blev så lyckat att ytterligare hovrätter inrättades i Åbo (1623), Dorpat (1630) och Jönköping (1634).

Under tidigare regenter hade landets huvudstad i princip varit den plats där kungen för ögonblicket befann sig. Oxenstierna byggde nu upp **en central förvaltning i Stock-**

Riksdagens fyra stånd

Tjänstebrev från Svea hovrätt

holm som skulle fungera oberoende av kungens vistelseort. Sverige fick sin första fungerande byråkrati, vilken så småningom fick visa sin funktionsduglighet när såväl kung som rikskansler var frånvarande under långa perioder.

Centralförvaltningen i Kärntornet i slottet Tre Kronor

Under år 1620 fick kanslern åka till Berlin för att ledsaga den blivande drottningen Maria Eleonora, syster till kurfursten av Brandenburg, hem till Sverige, ett led i kungens strävanden att knyta dynastiska förbindelser med de protestantiska furstehusen i Tyskland.

År 1621 gick det senaste stilleståndet med Polen ut och Gustav Adolf fann det lämpligt att passa på tillfället och anfalla i Baltikum när Polen var engagerat i strider mot Turkiet. Riga intogs och redan året därpå fick Oxenstierna följa kungen till Baltikum när striderna återupptogs. Han fick ta befälet över **Riga** medan Gustav Adolf fortsatte erövringen av Livland. De förnyade förhandlingarna med polackerna skötte kanslern som vanligt med stor skicklighet och Riga förblev i svensk ägo vid det förnyade vapenstilleståndet. Kungen visade sin uppskattning genom att ge Oxenstierna hela biskopsdömet **Wenden (Cesis)** i förläning.

1623 upphävde Christian IV ensidigt klausulen från freden i Knäred om den svenska tullfriheten vid **Kronborg** och än en gång fick Axel ta tag i förhandlingarna för att få danskarna att återgå till ordningen.

1626 återupptog Gustav Adolf kriget mot Polen, nu riktat mot Ostpreussen och den för den polska spannmålsexporten så betydelsefulla Weichselmynningen. Efter erövringen placerades Oxenstierna som generalguvernör i **Elbing** och när kungen återvände till Stockholm blev han också militär befälhavare för området, som han i två års tid framgångsrikt försvarade mot polska återerövringsförsök. 1628 skickades han till **Stralsund**, som belägrades av Wallenstein, och vidare till Köpenhamn, där han i förhandlingar med **Christian IV** fick denne att acceptera att den svensk-danska styrka som dittills förstärkt Stralsunds försvar skulle ersättas med en helsvensk. Detta blev inledningen till Sveriges nästan 200-åriga innehav av staden.

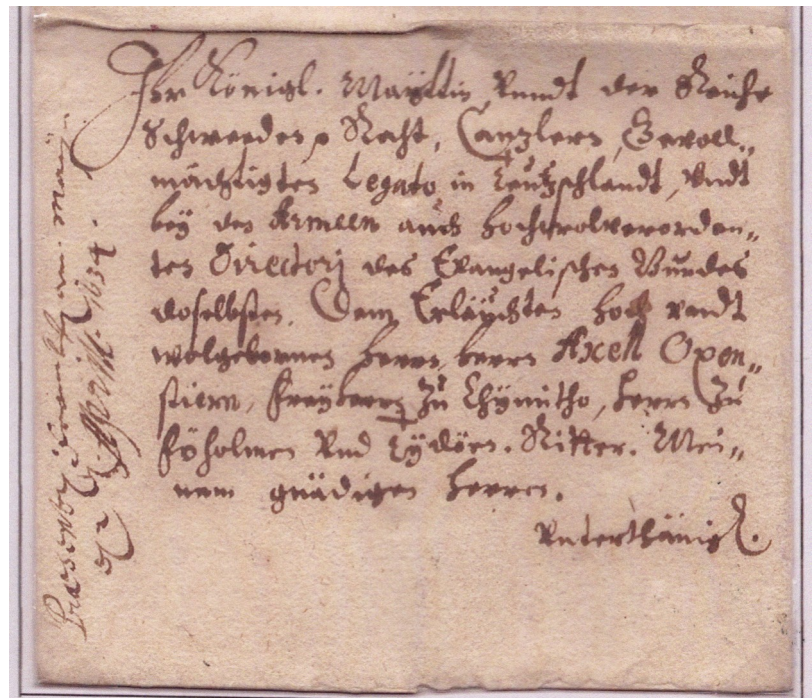
Stralsund under Wallensteins belägring. Baksidesmotiv på helsak, Tyska riket 1928

Oxenstierna återvände till Elbing, där han med knappa resurser – allt gick till krigföringen i Tyskland - hävdade den svenska överhögheten. Hösten 1631 kallades han emellertid till kungens högkvarter i **Frankfurt am Main**, där han kom att stanna till 1636.

Essä till frimärke med Christian IV, Danmark.

Brev adresserat till Axel Oxenstierna i Frankfurt am Main 1632

Kung Gustav Adolf stupade vid Lützen i ett slag mot Wallensteins trupper

Fram till kungens död vid **Lützen** hade han förutom det vanliga regeringsansvaret även det militära befälet över trupperna i Rhen-Main-området.

Kungens död var ju en katastrof för landet och för Sveriges ställning i Tyskland, men lyckligtvis fanns Axel Oxenstierna på plats i Frankfurt och för att citera den främste experten på den svenska Vasatiden; den engelske professorn Michael Roberts: "Han var den ende av Gustav Adolfs ministrar som hade formatet att fortsätta kungens verk. Han var den ende som aldrig gav upp, aldrig förlorade modet ens i de mörkaste stunderna och som beslutamt stod fast vid vad som Gustav Adolf skulle ha ansett som rimliga mål".

Förmyndarregeringen

Kanslern tog alltså befälet, inte bara över civilförvaltningen utan också över armén. Gustav Adolf hade ju lärt upp ett antal mycket skickliga generaler t.ex. Johan Banér, Lennart Torstensson, Bernhard av Weimar och Gustav Horn, och fram till 1634 gick kriget ganska bra ur svensk synpunkt. Men det stora nederlaget vid **Nördlingen** blev en katastrof för den protestantiska sammanhållningen i Tyskland och det var endast tack vare Oxensternas

eminenta diplomati och organisationsförmåga som situationen kunde räddas. Han reste bland annat till Paris och ingick ett förnyat förbund

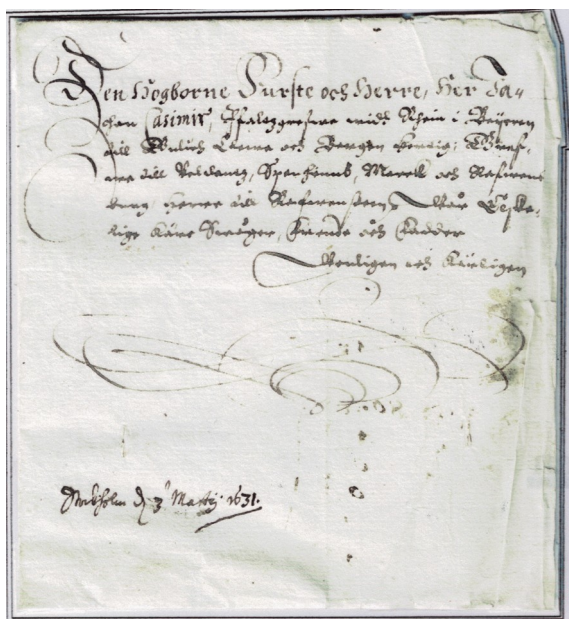

Stämpel till minne av slaget vid Nördlingen 1634. Utsnitt av helsak, Tyska riket

med **kardinal Richelieu**, vilket innebar franskt stöd såväl ekonomiskt som militärt. 1636 ansåg han att läget var så pass under kontroll att han kunde lämna Tyskland och återvända till Stockholm.

Tronföljaren Kristina var endast sex år gammal vid faderns död och en förmyndarregering måste utses. Riksrådet utsåg sina fem främsta medlemmar: rikskanslern, riksdrotsen, riksmarsken, riksskattmästaren och riksamiralen, vilket gav till resultat att inte mindre än tre Oxenstiernor ingick, förutom Axel också två Gabriel Oxenstierna, hans bror och hans kusin. Dessutom Jacob de la Gardie och kungens halvbror (Karl IX:s oäkta son) Carl Carlsson Gyllenhielm. Änkedrottningen Maria Eleonora hade varit en naturlig medlem, men hon ansågs så psykiskt obalanserad efter kungens död att hon uteslöts. Man flyttade t.o.m. över Kristinas uppfostran till Gustav Adolfs syster Katarina och hennes make **Johann Casimir av Pfalz**, vilket innebar att hon kom att växa upp tillsammans med deras son Karl Gustav, vilket måhända hade en viss inverkan på valet av tronföljare när Kristina abdikerade.

Brev till Johann Casimir från svägerskan drottning Maria Eleonora 1631

Axel Oxenstierna utfärdade noggranna instruktioner till arbetsfördelning och kontroll inom hela statsförvaltningen och tack vare dessa hade Sverige, trots bristen på utbildad personal, "det tidiga 1600-talets mest effektiva statsapparat" (Gunnar Wetterberg).

Redan under tiden i Tyskland hade Oxenstierna tagit initiativet till ett **svenskt postverk**, vars officiella startpunkt är den 20 februari 1636, nästan ett halvt år innan han själv återvände till Sverige. Såväl 1638 som 1642 tog han åter upp den plan som han lanserat redan 1619 om en svensk bank, grundad på rän-
tebärande insättningar och giro-

rörelse för privat verksamhet. Uppslaget, som var utan motstycke vid denna tid, strandade på kapitalbrist. Johan Palmstruch tog upp idén 1661 och öppnade en bank, som dock måste slå igen redan 1668 eftersom den var alltför flitig med att ge ut sedlar. Men man hade då insett behovet av en bank och samma år bildades Riksens Ständers Bank, alltså den nuvarande Riksbanken. Man kan ju säga

Provtryck i svart till postjubileets Oxenstierna-märke 1936

att Oxenstierna var aningen före sin tid. I och med den nya riksdagsordningen lade kanslern också redan 1625 fram ett förslag om att adeln behövde en sammanträdeslokal och beslut togs om uppförandet av ett **Riddarhus**. Krig och annat kom emellertid emellan och först 1642 kunde bygget påbörjas men det blev inte färdigt förrän några år efter hans död.

Samma år, alltså 1642 inbjöd Oxenstierna den som har fått hedersnamnet "pedagogikens fader", tjecken **Amos Comenius**, till Stockholm och slöts avtal med honom om förfat-

tandet av läroböcker för latinundervisningen i Sverige, böcker som i svensk översättning kom att tryckas i flera upplagor.

I Lennart Torstensson hade Sverige fått en härförare av Gustav Adolfs format och med honom hade initiativet i Tyskland återtagits av svenskarna. Hemma hade Axel Oxenstierna under ett par års tid allt mer irriterats av Christian IVs politiska intriger mot Sverige och när det 1643 var dags för armén i Tyskland (som för ögonblicket befann sig i Mähren) att gå i vinterkvarter, vilka i det sönderkrigade Mellaneuropa var ytterst magra, gav han Torstensson order att gå mot Danmark och ta vinterkvarteret på Jylland. Danskarna hade just inte mycket att sätta emot den stridsvana svenska armén och saken blev ur deras synvinkel inte bättre av att Sverige fick flottunderstöd från Holland. Fredsförhandlingar inleddes vid **Brömsebro**, gränsorten mellan Småland och Blekinge, och för sista gången var Oxenstierna ledare för den svenska delegationen i sådana sammanhang. Resultatet blev att Sverige erhöll Gotland, Ösel, Jämtland, Härjedalen samt Halland på 30 år samt utvidgade tullfriheter i Öresund.

Drottningen blir myndig

1644 blev **Kristina** myndig, 18 år gammal, och tog formellt över regeringsmakten. Under de närmsta tio åren uppstod många tvister mellan den gamle erfarne statsmannen Oxenstierna och den unga, begåvade men oerfarna och sig själv överskattande drottningen. Hon ville t.ex. ha en snabb fred i Tyskland medan kanslern stretade emot och ansåg om fred – ja gärna det – men på för Sverige gynnsamma villkor. Fredstrevare hade gjorts under en längre tid, men först 1645 samlades delegater

från alla berörda länder – och de var många – i de westfaliska städerna Osnabrück och

Münster. Svenska förhandlare var Axels son Johan samt Johan Adler Salvius men direktiven var författade av kanslern. Förhandlingarna varade i tre år och resulterade i det som kallas den **westfaliska freden**, vilken för Sveriges del inne-

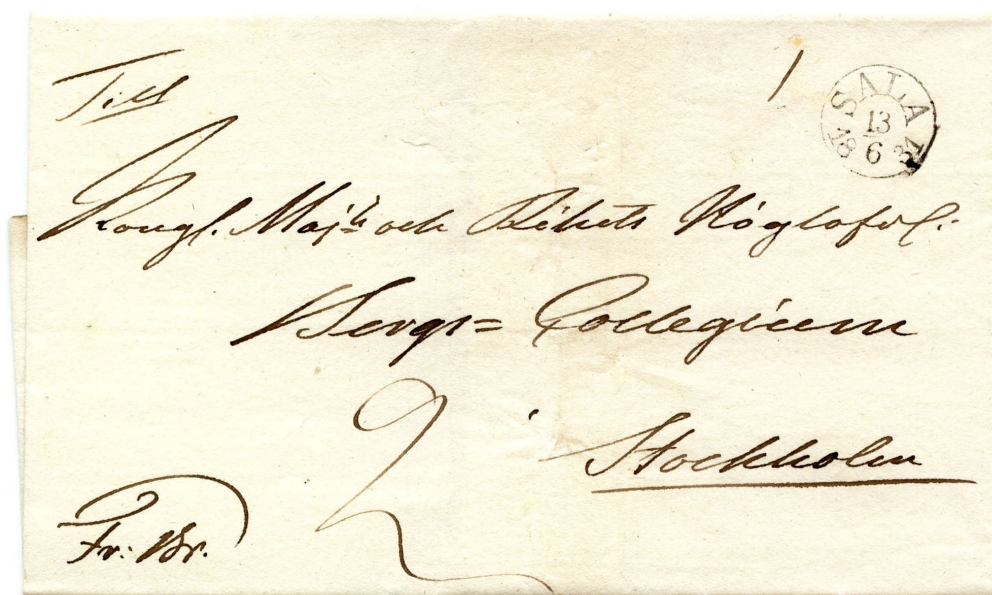
bar att stora delar av Pommern samt öarna Rügen, Usedom och Wollin blev svenska liksom staden Stettin. Dessutom fick Sverige ett fotfäste vid Nordsjön genom biskopsdömena Bremen och Werden.

Efter att i stort sett permanent ha levat under krigstillstånd sedan sitt tillträde som rikskansler 1612, kunde nu Axel Oxenstierna leva sina sista sex år i ett Sverige som hade fred med alla sina grannar.

Men trots krig och fredsförhandlingar hade kanslern ännu en del civila idéer att genomföra. 1645 startade han utgivningen av *Ordinari Post Tijdender* för att till vidare kretsar kunna föra ut sina åsikter och beslut. Denna tidning betecknar starten av **svensk press** och under namnet Post och Inrikes Tidningar ges den fortfarande ut och är därmed världens äldsta ännu utkommande tidning.

År 1647 genomdrev han en "*skogsordning*", i vilken stipulerades om svedjebruk, skogsavverkning och jakt och som betraktas som begynnelsen av en statlig skogspolitik. 1649 fick han igenom – trots stort motstånd från adeln – att den för allmogen så förhatliga "skjutsningen" avvecklades och ersattes med gästgiverier, vid vilka den resande kunde hyra hästar. Tidigare var bönderna skyldiga att utan ersättning stå till de resandes – oftast adelsmäns – tjänst. Redan 1630 hade Gustav Adolf inrättat ett **Bergskollegium** "för gruvornas vård och förvaltning samt bergsbrukets främjande".

Brev till Bergskollegium från dess medlem J.H af Forselles som då hade rätt att skicka fribrev i tjänsten. Forselles var bergmästare i Sala

År 1637 ansåg kanslern att tiden var mogen för inrättandet av ett motsvarande verk för bevakning av övriga näringars intressen, men inte förrän 1651 lyckades han trumfa igenom bildandet av ett *Kommerskollegium*.

Drottning Kristinas abdikation

Redan under hennes minderårighet fanns det många förslag på lämpliga giftermålskandidater till Kristina, de flesta med s.k. dynastiska förtecken, dvs. det borde vara en gemål som stärkte Sveriges band med lämplig främmande makt. Påtryckningarna blev inte färre sedan hon blivit myndig, men hon vägrade ståndaktigt att ta ställning. Till bl.a. Axel Oxenstiernas förtvivlan. En av de tyngsta kandidaterna var hennes kusin Karl Gustaf, som hon ju vuxit upp tillsammans med, och som hon under en period lät omgivningen tro skulle bli hennes val. Och medan hon lät äktenskapsfrågan hänga i luften fick hon 1650 riksdagen att utse Karl Gustaf som tronföljare.

Enligt Kristinas egna uppgifter började hon redan 1646, alltså två år efter myndigheten, att fundera på att abdikera och 1651 tog hon upp frågan med riksrådet. Förhållandet mellan drottningen och kanslern inte var det bästa, Oxenstiernas försök att hålla rikets finanser i balans saboterades hela tiden av Kristinas många förläningar till hennes gunstlingar och ett för svenska förhållanden enormt slösaktigt hovliv. Men trots detta vädjade han till henne att ompröva sitt beslut. Hon gjorde så, mest för att kunna försäkra sig om sin framtida försörjning, men 1654 blev det definitivt. Axel Oxenstiernas sista protest mot beslutet blev att vägra närvara vid tronavsägelsen.

Hans – som det skulle visa sig - sista ämbetsuppgift blev att författa den kungaförsäkran som den nye kungen **Karl X Gustav** fick avge inför ständerna. Endast två månader efter den nye kungens tillträde insjuknade Axel Oxenstierna och dog i en ålder av 71 år.

Ytterligare några viktigare händelser under Axel Oxenstiernas "regeringstid", vilka han visserligen inte var initiativtagare till, men som han medverkade till genomförandet av var:

- grundandet av kolonin Delaware 1638
- framtagandet av **Sveriges första sjökarta**
- införandet av folkbokföringen, vilket var ett kyrkligt initiativ. Dock blev det inte genomfört i hela landet förrän 1686.

*Karl X Gustav, ryt-
tarstaty i Malmö*

Avslutningsvis kan man bara konstatera att Axel Oxenstierna inte endast var "Sveriges störste civilist" enligt Geijer, han torde också vara Sveriges störste statsman genom tiderna. Av hans verk finns i dag kvar följande: Länsstyrelser, Lantmäteriverket, hovrätter, centralförvaltning, Posten, Riddarhuset, Post och Inrikes Tidningar, statlig skogspolitik, Kommerskollegium, folkbokföringen.

Dessutom hör Gotland, Jämtland, Härjedalen och Halland till dagens Sverige.

MEDLEMSANNONSER (gratis för SMS medlemmar)

SÄLJES

Minnespoststämplor, har det mesta mellan 1967-87. Sämre sortering före och efter dessa årtal. Sänd mankollista till Kent Jiresjö, Kullevägen 31, 439 34 Onsala.
kent.jiresjo@telia.com. Tel 0707-750825.

MOTIV: Arkeologi, Bilar, Blommor, Boxning, Cykel, Djur, Fartyg, Fiskar, Fjärilar, Flygplan, Folkdräkter, Fotboll, Friidrott, Fåglar, Hundar, Jul, Järnväg, Kartor, Katter, Konst, Läkare, Musik, Mynt, Nobel, Olympiader, Religion, Reptiler, Ridsport, Rymd, Röda Kors, Scouting, Segling, Simning, Snäckor, Sport, Teater, Uniformer, Vapensköldar, m.m.
35000 olika utgåvor. 93 motivområden. Begär listor! Billigt! Endast SEK 3 per Micheleuro! K-E Svensson, P O Hallmans gata 17, S-112 69 Stockholm.
karl-erik.svensson2@comhem.se

LÄNDERSAMLING styckas och säljes billigt. 252 länder, drygt 35 000 olika utgåvor. Endast 3 kr per Michel €. Från Aden till Övre Volta. Dessutom rabatter. Begär listor över länder du vill komplettera. K-E Svensson, P O Hallmans Gata 17, 112 69 Sthlm.
karl-erik.svensson2@comhem.se

SÖKES

Hällristningsmärken Sverige typ F 458 och Norge typ F 524 med skyddssperforeringar (perfins) samt norska häften enl. NORGESKATALOGEN AH 8 IB v1, AH 8 IIB, FH 41 IIIB glattere kartong, FH 42 IIB. Bra priser betalas!
Klaus Hückel, Achtern Born 133, D-22549 Hamburg, tel. 0049408317981, e-post: khueckel@gmx.de

Vykort med motiv från Frösön, även "Annersia": Målsta, Fillsta, Böle, Bällsta, Knytta, Namn, Rasten och Slandrom. Göran Modén, Byvägen 107, 832 96 Frösön. 063/43322.
goran.g.moden@telia.com

Firmaförsändelse med skyddssperforerat frimärke NV (Nymans Verkstäder i Uppsala). Frimärkets Dag-stämplor Uppsala 1988, 1989. Minnespoststämpel Motala Frim-Ö Årsmöte 19/3 1988. Sten-Anders Smeds, Slåtterv. 23A, 756 46 Uppsala, 018-303550, sasmeds@swipnet.se

Vykort med motiv från Örsundsbro med omnejd t.ex. Gryta, Nysätra, Giresta och Hjäls-
ta. Bengt-Göran Österdahl, Lagundavägen 7, 749 61 Örsundsbro, 0171-46 01 41,
bgos@telia.com

Konstruktiv kritik av innehållet i MOTIVSAMLAREN mottages tacksamt, gärna i form av artiklar, notiser, diskussionsinlägg, frågor. Och stöd SMS verksamhet genom att köpa lotter i medlemslotteriet!

SMS Medlemslotteri 2013

Vinsterna är skänkta av SMS medlemmar

**Lottpris
50 kr**

Vinst:

Vinst:	Värde:
1 Portokort 52 st spelkort, många trevliga motiv	1800 kr
2 Svenska motivstämplar kompl 8 handböcker	600 kr
3 Färöarna 25 häften ** nominal c:a 1000 DKK	200 kr
4 Europa block och motivserier **	200 kr
5 Västtyskland Beethoven-hallen Bonn 1959 block stpl	200 kr
6 Motivsamlaren nr 1-25 på CD	200 kr
7 Sverige motivserier **, PF-gåvor	200 kr
8 Tjeckoslovakien block 1977 Fredens Europa otandat**	100 kr
9 Europa block och motivserier **	150 kr
10 Nordeuropa block **	150 kr
11-20 Överraskningspaket FDC häften frimärken	50 kr/st
Värde = handelsvärde, inte katalogvärde!	

Lotteriet omfattar 100 lotter som säljs för 50 kr styck. Dragning av vinstlotterna sker på SMS årsmöte 2013. Överskottet på lotteriet går oavkortat till SMS verksamhet.

Stöd oss genom att köpa en eller flera lotter.

Hur köper jag en lott?

Sätt in 50 kr per lott på SMS Plusgirokonto 45 45 67- 9, då tilldelas du ett lottnummer i löpande ordning ifrån 1 till 100.

Lotteriansvarig:

Bengt Bengtsson
Snidaregatan 8
432 43 Varberg
Tel 070-585 07 49

Lycka till!

INLÄMNINGAR SÖKES OMGÅENDE!

Sälj i gott sällskap!

Jag söker inlämningar till mina kommande auktioner. Många trevliga objekt har redan lämnats in, passa på att sälja i gott sällskap! Kontakta mig för inlämning eller för att få en egen katalog i brevlådan!

www.swedishstampauctions.com

Box 1515, 411 41 Göteborg
0708-10 68 03, 031-44 95 35
stenquist-thematics@telia.com

• FRIMÄRKS-
• AUKTIONER
• I GÖTEBORG AB